

Lue lisää hevosten kivusta ja kipua osoittavista ilmeistä löydät osoitteesta: www.hevosesihyvaksi.fi

HEVOSEN KIPUA OSOITTAVAT ILMEET

Kipua kokeva hevonen osoittaa yleensä useita alla olevista merkeistä. Mitä selkeämmät kipuilmeet, sitä voimakkaampi kipu.

OPETTELE TUNNISTAMAAN NÄMÄ VIISI MERKKIÄ

1. "ROIKKUVAT KORVAT"

Korvien välinen etäisyys kasvaa ja korvien aukot suunnataan usein ulospäin, sivuille. Korvien normaali "valppaus", jossa toinen korva on suunnattuna eteen tai taakse ja toinen selkeästi kuuntelee ympäristöä, puuttuu.

2. "HUOLESTUNUT ILME"

Silmä ympäröivät lihakset kiristyvät, mikä aiheuttaa tyypillisen kulmikkaan/kolmiomaisen silmäilmeen. Katse on intensiivinen ja sisäänpäin kääntynyt. Hevonen näyttää "huolestuneelta".

3. MEDIO-LATERAALISESTI LAAJENTUNEET SIERAIMET

Sieraimet ovat suuret ja ne vaikuttavat lähinnä neliskulmaisilta verrattuna normaalitilan pitkulaiseen ja pehmeään kaarevaan muotoon. Sierainten muoto on helpoimmin arvioitavissa, kun hevonen hengittää sisään.

4. KIRISTYNEET KASVOLIHAKSET

Hevosen pään sivuilla olevat lihakset jännittyvät, ja ne erottuvat tavallista selkeämmin.

5. KULMIKAS TURPA

Huulet yhteenpuristettuna ne näyttävät tiukoilta ja turpa muuttuu tavallista pyöreää, rentoa turpaa kulmikkaammaksi.

Havaintokuva hevosen kipuilmeestä (esite)

Mitä on hevosen kipu ja miten se tunnistetaan?

Etelä-Savon Hevosnomistajien, Etelä-Savon Hevosjalostusliiton ja Vetcaren järjestämällä luennolla marraskuun lopulla Mikkelin raviradan tallikahviossa pohdittiin hevosen kipua ja sen tunnistamista eläinlääkäri Ann-Helena Hokkasen (ELT) johdolla. Luennolle oli saapunut ilahduttavan paljon kuulijoita, harrastelijoista ammattilaisiin.

Hevosen kivun tunnistaminen on vaikeaa, koska se saaliseläimenä tekee kaikkensa peittääkseen kivun. Hevosen lähimmän ihmisen – omistajan tai hoitajan – on tunnettava hevonsa niin hyvin, että hevonen luottaa tähän ihmiseen ja kivusta kertovien merkkien huomaaminen on helpompaa. Hevosen kokeman kivun tunnistaminen ja arviointi ovat edellytys hyvälle kivunhoidolle. Mitä aikaisemmin omistaja/hoitaja huomaa hevonsa kivun merkit, sitä varhaisemmin päästään hoitamaan kipua. Kivunhoito voidaan aloittaa myös ennen toimenpiteitä ja monesti kivunlievityksen käyttöä voitaisiin lisätä nykyisestä.

Ann-Helena määritteli kivun epämiellyttäväksi tuntemukseksi, johon liittyy tietoisuus kudostuhosta tai elimistöä uhkaavasta vaarasta. Täytyy muistaa, että kipua aihe-

uttavat kudosvauriot tai muut uhkaavat vaarat eivät aina johda ulospäin näkyvään vaurioon.

Hevosen kivun arviointi on vaikeaa, koska siihen vaikuttavat myös hoitajan omat käsitykset kivusta. Mikäli hoitajalla on ns. korkea kipukynnys hän voi ajatella, että pieni haava hevosellakaan ei voi olla kovin kivulias, kun taas hoitaja jolla on ns. matala kipukynnys, reagoi haavan hoitoon ihan eri tavalla.

Hevosten kivun kokemiseen vaikuttaa moni asia. Hevosen rotu, temperamentti, koulutus, arvojärjestys laumassa, suhde hoitajaan sekä hevosen aiemmat kokemukset kivusta ja tilanteista. Alkuperäisrodut eivät aina näytä kipuaan yhtä helposti kuin enemmän jalostetut hevoset. Ihmisiin luottavan, koulutetun ja käsitellyn hevo-

sen kipukäyttäytyminen on erilaista kuin kouluttamattoman tai käsittelemättömän hevosen. Jokaisen hevosen kipukäytös on siis yksilöllistä.

Kipu myös suojelee hevosta: se laukaisee elimistön suojelumekanismien, joka ehkäisee lisävaurioiden syntymistä ja vammaan toistuvuutta, sekä edistää paranemista. Hevosen kipumuisti on pitkä ja kipukäyttäytymiseen vaikuttaa hevosen tieto ja kokemus kivusta. Mitä voimakkaammalle kivulle hevonen on varsana joutunut altistumaan, sen enemmän se voi vaikuttaa hevosen käyttäytymiseen vanhempana. Myös tietyt tilanteet voivat laukaista hevosessa kipukäyttäytymisen, vaikka ei olisi syytä kipuihin. Näitä tilanteita voi olla esimerkiksi eläinlääkärin saapuminen tallille. Tällöin hevonen muistaa eläinlääkärin käyttäyty-

misestä tai tuoksusta jonkin sille aiemmin sattuneet kivuliaan kokemuksen.

Hoitamaton kipu on hevosen hyvinvointiongelmaksi ja vaarantaa yksilön terveyden. Kipu aiheuttaa elimistöön stressitilan, raskauttaa elimistöä, heikentää vastustuskykyä, hidastaa varsan kasvua ja kehitystä. Myös käyttäytyminen saattaa muuttua ja johtaa häiriökäyttäytymiseen. Pitkään jatkunut hoitamaton kipu muuttuu aikaa myöten krooniseksi kivuksi, jolloin kivun hoito muuttuu entistä haastavammaksi ja lopulta kivusta voidaan puhua jopa sairautena. Mikäli kipu pääsee sairauden asteelle, hoito on erittäin vaativaa ja pitkäaikaista.

Kivun keston määrittäminen on haastavaa. Tiedämme, kuinka paljon kipulääkitystä tarvitaan ennen toimenpiteitä, mutta kuinka paljon sitä tarvitaan toimenpiteen jälkeen? Yksi päivä, viikko, kaksi viikkoa? Entä miten ontuvan, selkävaivaisen, nivelrikkoisen, vanhan hevosen elämänlaatu? Voidaanko näitä parantaa kivunhoidolla, ja miten paljon? Hyvät olosuhteet ovat hevosen kivunhoidossa tärkeitä ennaltaehkäisevästi. Kun hevosen perusterveydenhuolto on kunnossa, varusteet sopivat, ympäristö turvallinen sekä suhde hoitajaan hyvä, ollaan jo pitkällä ja kivunhoidon toteuttaminen on helpompaa.

Kipukäyttäytyminen

Kivuliaan hevosen merkkejä on sykkeen nousu, kiihtynyt hengitys sekä hidastunut ruuansulatus, joka aiheuttaa hevosen laihtumista ja voi aiheuttaa jopa ummetussähkyyä. Lisäksi kotitalilla on vaikea todeta veren stressihormonien nousua sekä verenpaineen nousua. Hevosiin pitkäaikainen kipu vaikuttaa samoin kuin ihmiseen, levon ja unen laatu heikkenee. Vaikka hevonen voi nukkua seisaaltaan, sen on päästävä välillä makuulle nukkumaan syvää unta. Kivun aiheuttama stressi aiheuttaa myös hedelmällisyyden heikkenemistä.

Voimakas kipu on yleensä helppo huomata ja tunnistaa. Silloin hevonen aristaa jotain kohtaa selvästi – ontuminen on näistä yleisin oire, tai hevonen katselee kipukohtaansa, esimerkiksi ähkyssä kylkään. Mutta kivusta voi kertoa myös muu muutunut käytös tai tavat. Näitä voi olla mm. jalan lepuuttaminen, seisoma-asennon jatkuva muuttaminen, varovainen liike, lyhentyneet askel, jäykkä liikkuminen, hampaiden narskuttaminen, hevonen saattaa makailla enemmän kuin normaalisti tai makuulta nouseminen on vaikeaa. Aluksi muutokset ovat pieniä, koska saaliseläimenä hevonen pyrkii piilottamaan kipunsa mahdollisimman pitkään.

Kipuilevan hevosen käytös muuttuu

ELT Ann-Helena Hokkanen (Hulikan tila) ja Tiina Heikkinen (Vetcare)

aina. Aluksi hevonen saattaa muuttua seuralisemmaksi, jolloin hevonen luottaa hoitajaansa ja hakee tästä turvaa. Pelokkaammaksi tai aggressiiviseksi muuttuva hevonen taas ei luota lähimpään ihmiseen niin paljon ja pitää tätä uhkaavana, jolloin se käyttäytyy sen mukaisesti, että se jätetään rauhaan ja omiin oloihinsa. Ann-Helena korostikin, että aina kannattaa miettiä syytä hevosen vähäiseenkin käyttäytymisen muutokseen.

Joskus on vaikea päästä selvytyteen siitä, missä kohtaa hevosella kipua esiintyy. Kivun alkuperä pitäisi kuitenkin aina selvittää, jotta kipua voidaan lievittää nopeasti ja tehokkaasti, ettei hevosen kipu pitkity eikä näin ollen pääse kroonistumaan. Tämä on haasteellista, koska jos hevosella on selkä kipeä, se heijastuu jalkaan. Yleensä hoidetaan se jalka, mutta ei mietitä miksi se jalka on tullut kipeäksi. Jos tätä kierrettä ei katkaista ja löydetä alkuperäistä syytä kipuiluun, hevonen muuttuu vaan kipuilevammaksi ja oireet siirtyvät paikasta toiseen, kunnes hevonen on kauttaaltaan kipeä.

Kipuilemukset

Hevosen kipuilemista voidaan tulkita hevosen kipua ja arvioida sen astetta. Tämä vaatii omistajan tai hoitajan tietoa hevosensa perusilmeestä.

Hevosella on viisi kipua ilmaisevaa pään eleitä:

- roikkuvat korvat – korvien välinen etäisyys kasvaa, korva-aukot suuntautuvat usein ulospäin ja sivulle
- huolestunut ilme – silmiä ympäröivät lihakset kiristyvät ja silmän ilmeestä tulee kulmikas, puhutaan ”huolikuopasta” silmän yläpuolella.
- sieraimet laajentuvat ja niistä tulee muodoltaan neliskulmaiset
- kasvolihakset kiristyvät: hevosen pään sivulla olevat lihakset jännittyvät ja erottuvat selkeästi
- turpa muuttuu tiukaksi ja kulmikkaaksi, huulet ovat yhteen puristettuina.

Mitä useampia näistä merkeistä hevosella esiintyy yhtä aikaa, sitä voimakkaampaa kipu on. Täytyy muistaa, että myös käytös kertoo kivusta, joten ilmeiden lisäksi on katsottava myös hevosen muuta olemusta.

Lopuksi Ann-Helena antoi meille kaikille niin hyvän ja yksinkertaisen neuvo, että meistä jokainen voi sitä toteuttaa:

- Tarkkailemalla hevostasi opit tunnistamaan sen normaalin ilmeen, ja huomaat helpommin kivusta kertovat muutokset.

Päivi Pesonen